

Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

Nagy Richárd

SZTE BTK Jelenkortörténeti Tanszék, MA 2. évfolyam

Bevezetés

Magyarország II. világháborús szerepvállalásával tengernyi szakirodalom foglalkozik, a háborús veszteség témaköre azonban kevésbé feldolgozott – kiváltképpen igaz ez egy-egy településre vagy konkrét térségre, közigazgatási egységre lebontva. Tanulmányom célja tehát elsősorban egyfaja hiánypótlás; a dolgozat a 2. magyar hadsereg keleti hadszíntérre való kiszállításától egészen a történelmi Hajdú vármegye hadszíntérre válásáig kívánja a vármegye hősi halottjait és polgári áldozatait konkrét eseteken keresztül bemutatni az olvasónak.¹

Fontos azonban még a dolgozat ezen szakaszában tisztáznom azt, hogy kutatásaim egyelőre Hajdúszoboszlóra, Püspökladányra, valamint Nádudvar nagyközségre, részben pedig Debrecen vármegyeszékhelyre korlátozódnak, ebből kifolyólag csupán ezen településekre lebontva rendelkezem bizonyos ismeretekkel a vármegye veszteségeit illetően.

Tanulmányom másodlagos célkitűzése a veszteségkutatás eszközeinek bemutatása. Mivel szinte kizárólag az alább részletezendő forrásokkal dolgozom kutatásaim során, így ezeknek a bemutatására ugyanakkora hangsúlyt fektetek, mint a történelmi háttér és az adott háborús helyzet prezentálására.

A háborús frontokon meghalt katonaszemélyek és polgári áldozatok kutatásának eszközei

A kutató szemszögéből szerencsésnek mondható, hogy a háborús frontokon hősi halált halt katonaszemélyek és polgári áldozatok kutatásának több eszköze is ismert. Eszközök lehetnek adatbázisok, levéltári források, anyakönyvek és sajtóorgánumok, de akár sírok, emlékjelek is. Kutatásaim során ezek közül a polgári halotti anyakönyvek bizonyulnak a legkézenfekvőbb forrásoknak. A polgári halotti anyakönyvek előnyei, mindazonáltal hátrányai is abban

¹ A terjedelmi kritériumok miatt tanulmányomban csupán a doni hídfőcsaták és a doni katasztrófa, valamint az 1. magyar hadsereg kárpátaljai és galíciai harcai során hősi halált halt katonaszemélyek bemutatására vállalkozok, míg dolgozatom végén az alföldi páncéloscsata vonatkozó szakaszának kifejtésével egyidejűleg elsősorban a polgári áldozatokat prezentálom, másodsorban – egyfajta kitekintés gyanánt – egy itt hősi halált halt katonaszemélyt és 23 leventét szeretnék bemutatni az olvasónak.

rejlének, hogy ezen dokumentumok hivatalos iratnak számítanak: ami a halotti anyakönyvben bejegyzésre került, az hivatalosan úgy is történt. Jogosan merülhet fel azonban az olvasóban az alábbi kérdés: melyek azok az árulkodó jelek egy ilyen hivatalos iratban, amelyekből kiindulva biztosan kijelenthető, hogy az adott személy II. világháborús hősi halott katona vagy polgári áldozat volt?

A kérdés megválaszolása érdekében szükségesnek vélem bemutatni magukat a korabeli polgári halotti anyakönyveket. Az említett forrásokban az elhalálozott személy személyes adatain kívül bejegyzésre került a halál oka, helye és időpontja is. Jelen tanulmány szempontjából ez utóbbiak, tehát a halál tényére vonatkozó adatok a relevánsak.

Kutatásaim során szintén lényeges forrásoknak számítanak a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum (a továbbiakban: HM HIM) őrzésében lévő korabeli veszteségi nyilvántartások.² Ezen dokumentumok a személyes adatokon – azaz a hősi halott nevén, a születés helyén és idején, a szüleinek és ha volt, házastársának nevén – kívül az elhalt rendfokozatát, csapattestét, halálának helyét, idejét és okát, valamint a temetés helyét egyaránt tartalmazzák. Ezek az információk – kiváltképpen a csapattestre és a rendfokozatra vonatkozó adatok, valamint a személyes adatok – a hősi halált halt katonaszemélyek beazonosításában alapvetően a segítségemre voltak az eddigiekben.

Bár hangsúlyosságát tekintve nem mérhető össze a korabeli veszteségi nyilvántartásokkal, mégis alapvető forrásnak bizonyultak számomra a Honvédségi Közlöny 1942 és 1944 között megjelent számai is. A Honvédségi Közlöny ezen időintervallum alatt közzétett példányai csupán azon hősi halott katonaszemélyek adatait tartalmazzák, akik hősi halálukat követően valamilyen kitüntetést kaptak. A Honvédségi Közlönyben csupán egy-egy katona születési helye, születési éve, anyja neve és rendfokozata került feltüntetésre, így a hősi halottak beazonosítása során érdemes a fentebb részletezett forrásokra támaszkodni.

Szintén fontos forrástípus a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar megyei Levéltárának (a továbbiakban: MNL HBML) őrzésében lévő úgynevezett hadigondozási iratok. A hadigondozási iratokkal kapcsolatban fontos tisztázni azt, hogy elsősorban a hősi halált halt katonaszemélyek közvetlen hozzátartozói, rokonai fordultak kérvénnyel

² Adatgyűjtéseim alkalmával az eredeti dokumentumokat nem volt alkalmam a kezembe venni, helyette az ezeket a veszteségi nyilvántartásokat digitalizált formában tartalmazó, a HM HIM munkatársai által készített internetes adatbázist vettem igénybe (internetes elérhetősége: <https://hadisir.militaria.hu/hadisir-nyilvantarto>).

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

a hadigondozó bizottsághoz. A rokonok ezeket a dokumentumokat beadva hadigondozó segélyek és nevelési pótlékok folyósítását próbálták kieszközölni saját részükre, több-kevesebb sikerrel. A kutatás szempontjából azonban lényeges, hogy a fronton, háborús cselekmény következtében elhalálozott katonaszemélyek személyes adatait is fel kellett tüntetniük a hozzátartozóknak, a csapattest vagy éppen a rendfokozat, esetlegesen a halál helye, ideje és oka azonban ritka esetekben szerepel a beadványokban. A hadigondozási iratok érdekessége, egyúttal előnye, hogy a kutató a hősi halott katonaszemélyek családi hátterével, a hozzátartozók általában elkeserítő egzisztenciális hátterével is megismerkedhet.

Kutatásaim során, mintegy megerősítő, ellenőrző jelleggel a régi Hajdú vármegye területén levő temetők sírjait és emlékjeleit is használtam. Bár az elsődleges célom valóban a fentebb részletezett forrástípusokból kinyert adatok alapján történő temetőfeljárás volt, másodlagos célitűzésként a számomra addig ismeretlen hősi halált halt katonaszemélyek és civil áldozatok sírjainak és emlékjeleinek feltérképezése lebegett a szemeim előtt.

A 2. magyar hadsereg keleti frontra történő kiszállításától a doni hídfőcsaták végéig tartó időszak vesztesége

Kronológiai szempontból elsőként az 1942. júniusától 1942. októberéig tartó időszak harci cselekményeit vélem célszerűnek bemutatni. A keleti hadszíntérre való kiszállítás – az 1942. január 22-i, írásba nem foglalt döntés értelmében (Szabó – Számvéber 2002: 68) – 1942. áprilisa és júliusa között zajlott. A seregtestek esetében kivétel nélkül a Donhoz való kijutás volt a cél, a Don folyót a 2. magyar hadsereg egy része harcok árán, másik része pedig 1000-1200 kilométeres gyalogmenet teljesítése után érte el 1942. júliusa és augusztusa között, ezt követően a hadsereg védelmi állásokat foglalt (Szabó – Számvéber 2002: 65–66).

A doni védelmi állások kialakítását követően a fő feladat a folyó jobb partján hídfőállást képző szovjet csapatok visszaverése volt. A legnagyobb és legveszélyesebb szovjet hídfőállás a Don-kanyarban létesült; ennek leküzdése többszöri, 1942. július vége és 1942. szeptember közepe között zajlott próbálkozásra sem sikerült (Szabó – Számvéber 2002: 67–68).

A doni hídfőcsaták során, 1942. szeptember 3-án Kirnitschi közelében a püspökladányi illetőségű Bihari Imre, az 54/II. zászlóalj tartalékos honvédja is elesett. Halálának oka fejlődés volt, bajtársai halálának napján helyezték végső nyugalomra Sirotovkánál. Halála után címzetes őrzetetővé léptették elő, post mortem pedig a Magyar

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

Bronz Vitézségi Érmet is kiérdemelte; erről a Honvédségi Közlöny 1943. február 24-i száma tudósít.

A m. kir. VII. hadtest parancsnoka a Kormányzó Úr Ö Főméltósága által reá átruházott hatáskörben, a Szovjet elleni hadműveletek alkalmából, a Legfelsőbb Hadúr nevében **adományozta:**

a Magyar Bronz Vitézségi Érmét:

az ellenség előtt tanúsított vitéz és önfeláldozó magatartásukért:

a hősi halált halt:

Burom János (1919. Tarnabod — Benedek Erzsébet) őrvezetőnek,
Csik László (1920. Szegvár — Rozs Julianna) honvéd, c. őrvezetőnek,
Bihari Imre (1915. Püspökladány — Szabó Zsófia) tart. honvéd, c. őrvezetőnek,
Körö Mihály (1920. Halmihely — Pál Erzsébet) honvéd, c. őrvezetőnek,

1. kép: Bihari Imre említése a Honvédségi Közlöny 1943. február 24-i számában.

This is a military record card for Bihari Imre. It contains the following information:

- 1. Személyi adatai:** Name: Bihari Imre, Date of birth: 1915.02.24, Place of birth: Püspökladány, Religion: Roman Catholic, Marital status: Single.
- 2. Szolgálati adatai:** Current unit: 34. H. S. Vez. (34. Honvédségi Vezetők), Position: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 3. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 4. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 5. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 6. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 7. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 8. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 9. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 10. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 11. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 12. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 13. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 14. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 15. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 16. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 17. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 18. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 19. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 20. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 21. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 22. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 23. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 24. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 25. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 26. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 27. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 28. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 29. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 30. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 31. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 32. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 33. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 34. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 35. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 36. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 37. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 38. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 39. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 40. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 41. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 42. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 43. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 44. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 45. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 46. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 47. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 48. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 49. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 50. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 51. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 52. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 53. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 54. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 55. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 56. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 57. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 58. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 59. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 60. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 61. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 62. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 63. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 64. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 65. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 66. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 67. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 68. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 69. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 70. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 71. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 72. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 73. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 74. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 75. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 76. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 77. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 78. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 79. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 80. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 81. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 82. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 83. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 84. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 85. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 86. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 87. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 88. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 89. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 90. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 91. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 92. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 93. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 94. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 95. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 96. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 97. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 98. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 99. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 100. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.

This is a military record card for Bihari Imre. It contains the following information:

- 1. Személyi adatai:** Name: Bihari Imre, Date of birth: 1915.02.24, Place of birth: Püspökladány, Religion: Roman Catholic, Marital status: Single.
- 2. Szolgálati adatai:** Current unit: 34. H. S. Vez. (34. Honvédségi Vezetők), Position: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 3. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 4. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 5. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 6. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 7. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 8. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 9. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 10. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 11. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 12. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 13. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 14. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 15. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 16. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 17. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 18. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 19. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 20. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 21. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 22. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 23. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 24. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 25. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 26. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 27. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 28. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 29. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 30. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 31. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 32. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 33. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 34. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 35. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 36. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 37. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 38. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 39. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 40. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 41. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 42. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 43. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 44. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 45. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 46. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 47. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 48. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 49. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 50. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 51. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 52. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 53. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 54. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 55. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 56. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 57. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 58. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 59. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 60. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 61. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 62. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 63. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 64. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 65. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 66. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 67. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 68. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 69. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 70. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 71. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 72. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 73. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 74. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 75. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 76. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 77. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 78. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 79. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 80. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 81. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 82. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 83. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 84. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 85. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 86. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 87. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 88. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 89. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 90. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 91. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 92. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 93. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 94. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 95. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 96. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 97. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 98. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 99. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.
- 100. Vezetési adatai:** Rank: Tart. honvéd, c. őrvezető.

2. kép: Bihari Imre veszteségi kartonja a HM HIM adatbázisából.

A régi Hajdú vármegye területén lévő temetőekben több olyan emlékjelel is található, melyeken a vizsgált időszakban hősi halált halt katonaszemélyek nevei olvashatóak. Ilyen a Debreceni Köztemető IX. táblájában található családi sírhely, a Balássy-család sírhelye is. A sírhely két alacsony, szürke műköből készült síremlékből, valamint egy ezek között elhelyezett kopjafából áll. A kopjafán a következő olvasható: „Mocsáry István emlékére, Don 1942.”

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

Mocsáry Istvánról számtalan információ áll rendelkezésre. Kőszegen született 1901. október 7-én, a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián végzett 1921-ben, az év augusztus 20-án avatták hadnaggyá (HK 1921: 556). Gyalogusként végzett, de később a repülő fegyvernemhez került. 1939–1940 fordulóján a veszprémi 4. bombázórepülő-ezred Tapolcán állomásozó 4/I. osztályának parancsnoka lett, ekkor századosi rendfokozatban szolgált (Hangodi 2003: 155). Észak-Erdély és Székelyföld, valamint a Délvidék visszacsatolásánál is jelen volt; a kolozsvári díszszemlén osztálya egy háromgépes kötelékkel vett részt, míg a Jugoszlávia elleni intervenció során a támadó csapatok légi támogatásából vette ki a részét a 4/I. osztály (Hangodi 2003: 155).

Mocsáry százados 1941. október 7-én került Debrecenbe, az újonnan megalakuló 4. bombázórepülő-osztály – „Boszorkány” bombázóosztály – parancsnoka lett, majd 1942. március 30-i ranggal őrnaggyá léptették elő (Varga 2006: 31). Egysége – mely 8 darab Caproni Ca-135 olasz bombázóból és 3 darab Bücker Bü-131 „Jungmann” futárgépből állt – 1942. június 23-án indult Debrecenből a keleti frontra (Szabó 1985: 828–830).

Mocsáry őrnagy 1942. augusztus 14-én veszítette életét az urivi szovjet hídfő ellen intézett rajszintű támadás során. Haláláról – csakúgy, mint katonai pályájáról – több forrásban is részletesen olvashatunk; Németh János vezérkari (a továbbiakban: vk.) alezredes, a doni 1. repülőcsoport vezérkari főnöke (Szabó 2019: 574), valamint Orbán György főhadnagy, Mocsáry őrnagy segédtsíztje is visszaemlékezett a tragikus kimenetelű bevetésre. Visszaemlékezéseik a Magyar Szárnyak 1942. szeptemberi–októberi számaiban olvashatóak.

Németh vk. alezredes és Orbán főhadnagy beszámolói alapján a B.549 lajstromszámú, Caproni Ca-135 típusú vezérgépen 5 fős személyzet – Mocsáry István őrnagy, Németh János vk. alezredes, Orbán György főhadnagy, megfigyelőként, Nagy Zoltán őrmester szerelőlövész, valamint Piri Imre szakaszvezető rádiótávírássz foglalt helyet. A gépet maga Mocsáry őrnagy vezette. Az urivi kanyart elérve a bombázók kioldották terheiket, a szovjetek földi elhárítása azonban erős volt, a vezérgépet telitalálat érte; a jobbszárny és a jobboldali motor kapott találatot, ami a motor azonnali kigyulladását eredményezte (MSz 1942: 19).

Orbán főhadnagy így emlékezett vissza az eseményekre:

„Pillanatok alatt történt mindez, [...] egyszerre csak azt éreztem, hogy erős léghezát szorít be a gép belseje felé, ugyanis előttem vált le a megfigyelőfülke eleje. Hátranéztem a gépbe. Akkor már füst és láng volt minden. Annyit láttam,

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

hogy Németh alezredes úr kiugrik, az ejtőernyője nyílt is már. Mocsáry őrnagy úr tovább vezette a gépet saját első vonalaink felé azzal a szándékkal, hogy aki tud, még kiugorjon a gépből. Sajnos, ekkor a gép hátulja már csupa láng volt. A két ember, a szerelő és a rádiótávírársz már nem tudott kiugrani. A gép közben balfelé fordult és lassú körözéssel ereszkedett lefelé, égve, lángolva. Éppen a Don felett voltunk. Megint hátranéztem. Láttam, hogy Mocsáry őrnagy úr felnyul a tetőablak kioldójához... Azt hittem, ugrik ő is... Előrehajoltam és már zuhantam is a mélybe... [...] Ahogy kinyílt az ejtőernyő, felnéztem. Fent csak egy ejtőernyőt láttam, Németh alezredes úrét. A második volt az enyém. A harmadik ejtőernyőt azonban nem láttam. A gép akkor is forgott a »bal-dugóban«, és lángolva közeledett a földhöz. [...] Tragikus, hogy parancsnokom, Mocsáry őrnagy úr és a gép két személyzete életét veszítette...” (MSz 1942: 19–20)

A bombázóosztály a frontvonal mögött fehér nyírfából egy kettőskeresztet és egy faragott kopjafát készített, a hős osztályparancsnokra és a másik két hősi halottra emlékezve (MSz 1942: 20), mivel Mocsáry őrnagy, valamint Nagy Zoltán őrmester és Piri Imre szakaszvezető földi maradványait esélyük sem volt méltó módon végső nyugalomra helyezni, ugyanis a repülőgép a szovjetek ellenőrzése alatt álló területre zuhant.

Mivel egy jól dokumentált eseményről van szó Mocsáry őrnagy és beosztottjai hősi halálával kapcsolatban, így a B.549 lajstromjelű bombázó felkutatására a Magyar Roncskutató Egyesület, az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis és az orosz Don Hazafias Hadtörténeti Kutató Csoport 2012 januárja és 2015 szeptembere között több sikeres expedíciót is indított. A helyszíni feltárások és az exhumálások során többek között egy, a Magyar Királyi Honvéd Légierőben rendszeresített őrnagyi rendfokozati jelzés paszományának darabja is előkerült. A feltárásokról és az exhumálásokról 2017-ben dokumentumfilm készült „Hová tűnt Mocsáry őrnagy” címmel (MRE 2015). Sírja jelenleg a Fiumei úti Sírkert 52-es hősi parcellájában található.

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

3. kép: A Balássy-család sírhelye a Debreceni Köztemetőben.

4. kép: Mocsáry István őrnagy portréja.

5. kép: A Boszorkányok B.505 lajstromszámú, Caproni Ca-135 típusú, olasz gyártmányú bombázó repülőgépe. Mocsáry István őrnagy egy ilyen típusú gép fedélzetén vesztette életét.

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

6. kép: Mocsáry István említése a Honvédségi Közlöny 1921. augusztus 20-i számában. Az említés arról tanúskodik, hogy a később őrnagyi rendfokozatig jutó Mocsáry a Magyar Királyi Ludovika Akadémián végzett, az 1921. évfolyam tagja volt.

380 27. számú Honvédségi Közlöny 1941. június 18.

LEGFELSŐBB ELHATÁROZÁSOK:

A Kormányzó Úr Ő Főméltósága 1941. évi június hó 16-án kelt legfelsőbb elhatározásával a Délvidék visszafoglalása alkalmával az alább felsoroltak részére a megjelölt hadikitüntetések adományozni méltóztatott:

Elrendelni méltóztatott, hogy

Dicsérő Elismerése a hadiszalag és a kardok egyidejű adományozása mellett tudni adassék:

az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásukért és osztályuknak eredményes vezetéséért:

Farragó László I. fő. II. oszt. törzskapitánynak és
Mocsáry István századosnak.

7. kép: Mocsáry István említése a Honvédségi Közlöny 1941. június 18-i számában; a Délvidék visszafoglalása alkalmából kapott ekkor kitüntetés.

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDELMI MINISZTERI RENDELETEK

SZOLGÁLATI JEI ÉS DÍSZÉREM ODAITÉLÉSE:

Odaítélem:

a III. osztályú tisztii katonai szolgálati jelet

1941. évi augusztus hó 20-ával:

Szilassy Károly,
nemes felsőecőri Cseresnyés Géza,
Tanító Árpád,
Edvy Tibor,
Brenner Miksa,
Gábor László,
Kostyal Tibor,
Szász Oszkár II.,
Mártonffy István,
Czebe Elemér,
Dánielly Tibor,
vitéz Markóczy-Magyar János,
Szatmáry Géza,
Takáts Gyula,
Guthy Tibor,
Hajdu Gábor,
vitéz belényesi Heppes Miklós,
Buza-Kiss József,

Mocsáry István,
Szekvály László,
Batáry Pál,
Vargha Tivadar,
Wagner János,
Csik Teofil,
Kotányi Béla,
Szörényi Károly,
Tarján Lajos,
Szatmáry-Király Frigyes,
Szenttamási Alajos,
nemes nagyesepesényi és muthnai Vladár
Lőrinc,
dr. Bognár Elemér,
Rochfalvai Viktor,
Imrik Endre és
Ludányi Ernő **századosoknak;**

8. kép: Mocsáry István említése a Honvédségi Közlöny 1941. július 22-i számában.

A Kormányzó Úr Ö Főméltósága az 1942. évi október hó 1. napján, Budapesten kelt legfelsőbb elhatározásával, a Szovjet elleni hadműveletek alkalmából adományozni méltóztatott:

a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjét hadidíszítménnyel és kardokkal:

vitéz nemes adorjánházi Molnár László ezredesnek, ezredének az ellenség előtt való eredményes vezetéséért;

a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét hadiszalagon a kardokkal:

a hősi halált halt **Mocsáry István őrnagynak,** az ellenség előtt tanúsított kiválóan vitéz és önfeláldozó magatartásáért,
Náday János és

9. kép: Mocsáry őrnagy említése a Honvédségi Közlöny 1942. október 20-i számában. A Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét post mortem érdemelte ki.

A Kormányzó Úr Ö Főméltósága 1943. évi január hó 25. napján, Budapesten kelt legfelsőbb elhatározásával az alább felsoroltak részére, a világháborút követő forradalmak és ellenforradalmak, valamint az ország elszakított területeinek visszaszerzése körül életüket veszélyeztető önfeláldozással véghezvitt hazafias cselekedeteik elismeréseként

a Nemzetvédelmi Keresztet

adományozni méltóztatott:

dr. Losonczy István ny. á. hadbíró-őrnagynak,
Ambrus Gyula ny. á. gazdasági-őrnagynak,
Figedy Sándor ny. á. zenetügyi-aligazgatónak,
néhai Balogh Imre és
néhai Mocsáry István őrnagyoknak,
vitéz Király Aurél ny. á. százados c. őrnagynak,
Bédy Aurél ny. á. mérnök-százados c. mérnök-őrnagynak,

10. kép: Mocsáry őrnagy említése a Honvédségi Közlöny 1943. február 11-i számában. A Nemzetvédelmi Keresztet post mortem érdemelte ki.

[illegible][illegible]

A m. kir. 2. honvéd hadsereg parancsnoka a Kormányzó Úr Ö Főméltósága által reá átruházott hatáskörben, a Legfelsőbb Hadúr nevében, a Szovjet elleni hadműveletek alkalmával az alábbi kitüntetéseket adományozta:

Az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért:

Németh Dezső szakaszvezetőnek (1914. Agyagos — Ács Anna),

Szucs Daniel tsz. szakaszvezető

Büchler, E. 1921. Szaruszevetőnk (1921. Szaruszevetőnk — 1. köp. 1. köp.).

128

[illegible][illegible]

A m. kir. honvéd vezérkar főnöke a Kormányzó Úr Ö Főméltósága által reá átruházott hatáskörben a Legfelsőbb Hadúr nevében, a Szovjet elleni hadműveletek alkalmával az alábbi kitüntetéseket adományozta:

Peőts László hdp. őrmesternek (1919. Császár — Pásztor Erzsébet),
Vaskovits János hdp. őrmesternek (1917. Kovács — Lamosi Etelka),
Nagy Zoltán ht. őrmesternek,
Hári István ez. szén- c. őrmesternek (1918. Mezőhegyes — Nadicsán Mária),
Piri Imre ht. szakaszvezetőnek,
Adam Ede karp. c. szakaszvezetőnek (1908. Gálcsész — Békés Erzsébet),
Draskovits József tart. szakaszvezetőnek (1912. Kőszeg — Tompek Teréz),
Tóth István tart. c. szakaszvezetőnek (1916. Pécs — Magyar Anna) és
Hujsz Károly őrvézeliőnek (1920. Rődics — Völgyi Anna).

129

BORSZORKÁNY
BOMBÁZÓ REPÜLŐ
1941 OSZTÁLY 1944

Azorszló Ferenc.....zls.	Kálnifuth János.....főldg.
Boroszlány László.....zls.	Moostay Izabella.....főldg.
Bortus Zoltán.....főldg.	Nagy Zoltán.....főldg.
Borner József.....főldg.	Pajdos László.....főldg.
Czifrus Ferenc.....főldg.	Panda Pál.....főldg.
Császár József.....szék.	Perjessy Gyula.....főldg.
Ghaerschy László.....zls.	Piri Imre.....szék.
Hink István.....főldg.	Rónics Ottó.....szék.
Holmérger T. Lajos.....zls.	Rück N. Henrik.....szék.
Horváth Vilmos.....főldg.	Sándor Béla.....főldg.
Jendrassik László.....szék.	Sárazszi Tibor.....zls.
Kálai György.....főldg.	Tandor István.....szék.
Kiss Anni.....főldg.	Tóth István.....szék.
Kovács László.....főldg.	Vinkovics György.....főldg.
Kovács Péter.....szék.	

Borszlány László hely. és székfoglaló
 Borszlány Ottó Benedek Tibor hely. és székfoglaló
 Borszlány Ferenc hely. és székfoglaló
 Borszlány Béla zls. Antalfi Lajos főldg. és székfoglaló
 Borszlány Zoltán hely. és székfoglaló
 Székfoglaló Béla főldg. Rónai Gyula zls. és székfoglaló
 Székfoglaló Lajos hely. és székfoglaló
 Tibor József főldg. és székfoglaló
 Vinkovics József főldg. és székfoglaló
 Vinkovics László hely. és székfoglaló

130

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

19. kép: A Boszorkányok hősi halált halt parancsnokának emléktáblája. A tábla szintén a taszári repülőparkban található, a park egyik fája alatt lett elhelyezve.

A doni katasztrófa hősi halott Hajdú vármegyei katonaszemélyei

Mint közismert, a doni katasztrófa Magyarország legnagyobb II. világháborús vereségének számít. A vizsgált időszakban – azaz 1943. január 12-e és április 24-e között – a 2. magyar hadsereg teljes vesztesége 125-128 ezer fő közé tehető, melyből 49-50 ezer katonaszemély halt hősi halált (Szabó – Számvéber 2002: 70).

Az urivi áttörés után, 1943. január 15-én, haslövés következtében halt hősi halált Kocsatovkánál a nádudvari illetőségű Pálinkás István honvéd, címzetes őrvezető. Pálinkás István neve szerepel a Honvédségi Közlöny 1943. július 7-i számában, mivel kiérdemelte a Magyar Kis Ezüst Vitézségi Érmet, érdekesség azonban, hogy a Honvédségi Közlöny ezen száma nem a hősi halált halt katonaszemélyek között említi őt, valamint a rendfokozat is eltér a HM HIM adatbázisában olvasható rendfokozattól. Ami azonban biztos vele kapcsolatban, hogy a komáromi székhelyű 22. gyalogezred II. zászlóaljában szolgált; ezen zászlóalj a gróf Stomm Marcell altábornagy parancsnoksága alatt álló doni III. hadtest hadsereg tartalékát képezte. A szovjet csapatok 1943. január 14-én megközelítették a települést, 15-én pedig már heves harcok zajlottak itt (Deák 2004: 67–75); ekkor vesztette életét Pálinkás István is. Testvére, Pálinkás Sándor szintén

Nagy Richárd: *Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban*

MAGYAR KIR. HONVÉDELMI MINISZTERI RENDELETEK KITÜNTETÉSEK ADOMÁNYOZÁSA:

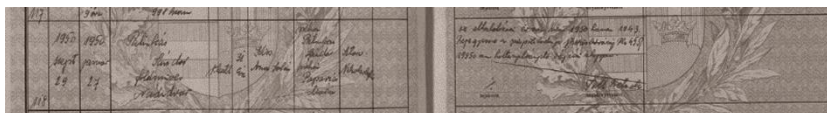
A m. kir. 2. honvéd hadsereg parancsnoka a Kormányzó Úr Ő Főméltósága által reá átruházott hatáskörben, a Szovjet elleni hadműveletek alkalmából, a Legfelsőbb Hadúr nevében, az alábbi kitüntetéseket adományozta:

a Magyar Kis Ezüst Vitézségi Érmel:

továbbá az alább felsoroltaknak az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásukért,

Mészáros János (1920. Rójtók — Gulyás Margit),
Kecskés Lajos (1920. Hecsehátmentésben — Stumpfán József) és
Pálincás István (1919. Nádudvar — Papanics Mária) tizedeseknek,
Szabó János (1924. Veszprém — Farkas János) és
Török Sándor (1918. Heves — Téti Ester) tart. e. tizedeseknek,

22. kép: Pálincás István említése a Honvédségi Közlöny 1943. július 7-i számában. A közlönyben a születési helye, az anyja neve és a rendfokozat is hibásan lett feltüntetve.

23. kép: Pálincás István testvére, Sándor szintén a Don mellett halt hősi halált.

24. kép: Pálincás Sándor katonaportréja. A fénykép 1941-ben készült.

Az 1. magyar hadsereg galíciai és kárpátaljai támadó hadműveletei során hősi halált halt katonaszemélyek

A szovjet Vörös Hadsereg közeledése miatt az 1. magyar hadsereg részleges mozgósítása 1944. január 6-án (Ölvedi 1989: 70), teljes mozgósítása pedig a német megszállás után kezdődött el (Ölvedi 1989: 71).

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

A teljes mozgósítás és a frontra való kiszállítás után az 1. hadsereg 1944. április 17-én – a német Észak-Ukrajna hadseregcsoport alá rendelve – Kolomija általános irányába intézett támadást a Sztanyiszlav–Tatár-hágó terepszakasgról kiindulva. A cél Kolomija bevétele lett volna, azonban a támadás április végén elakadt, ezt követően – a német igényeknek eleget téve – az 1. hadsereg védelemre rendezkedett be.

Márton László debreceni születésű tizedes, a magyar királyi 11. honvéd gyalogezred katonája a fentebb részletezett események során, 1944. április 26-án Targowica község közelében veszítette életét ellenséges géppisztoly találat következtében. Bajtársai Bohorodczyn községben helyezték végső nyugalomra.

This is a military record card for Márton László. It contains the following information:

- Personal Data:** Name: Márton László, Date of Birth: 1914. Jan. 30., Place of Birth: Debrecen.
- Service Data:** Unit: 11. honvéd gyalogezred, Position: Tizedes (Sergeant).
- Death Data:** Date of Death: 1944. Apr. 26., Place of Death: Targowica község közelében.
- Other Data:** Cause of Death: ellenséges géppisztoly találat (enemy machine gun hit).
- Stamps:** A diamond-shaped stamp at the bottom right contains the text: "A Magyar Királyi Honvédség" and "11. honvéd gyalogezred".

This is another military record card for Márton László, showing different details:

- Personal Data:** Name: Márton László, Date of Birth: 1914. Jan. 30., Place of Birth: Debrecen.
- Service Data:** Unit: 11. honvéd gyalogezred, Position: Tizedes (Sergeant).
- Death Data:** Date of Death: 1944. Apr. 26., Place of Death: Targowica község közelében.
- Other Data:** Cause of Death: ellenséges géppisztoly találat (enemy machine gun hit).
- Stamps:** A diamond-shaped stamp at the bottom right contains the text: "A Magyar Királyi Honvédség" and "11. honvéd gyalogezred".

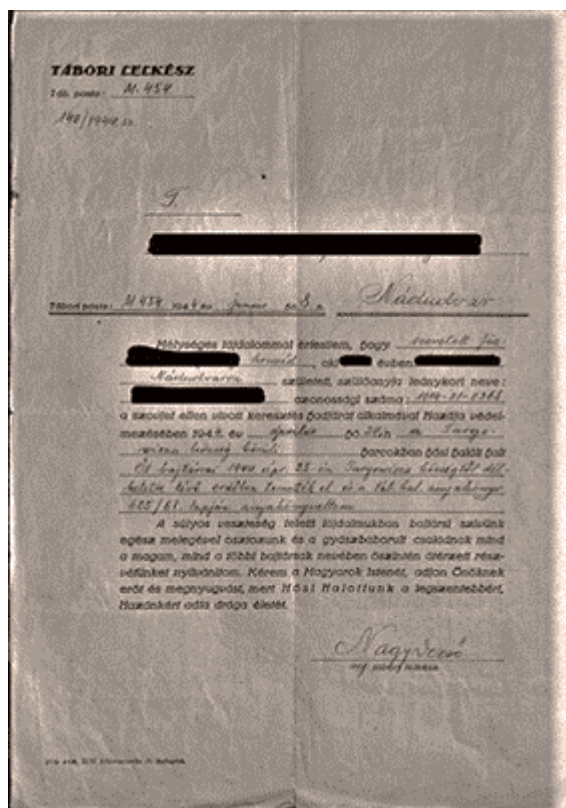
25. kép: Márton László veszteségi kartonja a HM HIM adatbázisából.

This is a birth record card for Márton László. It contains the following information:

- Personal Data:** Name: Márton László, Date of Birth: 1919. Jun. 9., Place of Birth: Debrecen.
- Service Data:** Unit: 11. honvéd gyalogezred, Position: Tizedes (Sergeant).
- Death Data:** Date of Death: 1944. Apr. 26., Place of Death: Targowica község közelében.
- Other Data:** Cause of Death: ellenséges géppisztoly találat (enemy machine gun hit).
- Stamps:** A diamond-shaped stamp at the bottom right contains the text: "A Magyar Királyi Honvédség" and "11. honvéd gyalogezred".

26. kép: Márton László születési anyakönyvi bejegyzése. Bár a HM HIM adattárában fellelhető kartonján 1919. június 9-e szerepel, mint születés dátuma, a valós időpont 1919. július 9-e.

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

27. kép: A vonatkozó levéltári törvények miatt meg nem nevezett nádudvari illetőségű katonaszemély hősi haláláról tudósító tábori lelkészi értesítő. A meg nem nevezett személy 1944. április 24-én, két nappal Márton László tizedes halála előtt veszítette életét, úgyszintén a Targowica körüli harcok során. Nem kizárt, hogy Márton László és a meg nem nevezett nádudvari honvéd ismerhették is egymást, mivel két nap különbséggel, ugyanott, ugyanannak a gyalogezrednek a katonájaként haltak hősi halált.

A vármegye mint hadszíntér: polgári áldozatok 1944. októberében

1944. szeptemberének végén a szovjet csapatok – és a szovjetek oldalára állt román hadsereg – sikeresen betörték Magyarországot területére. A vármegye október elején vált háborús hadszínterré (Számvéber 2020: 190–410), a heves harcokból kifolyólag a polgári áldozatok száma is magas volt.

A polgári áldozatok kutatása csak és kizárólag a polgári halotti anyakönyvek bejegyzései alapján történik kutatásaim során. Az anyakönyvek tanúságai alapján a leggyakoribb halálok a gránátszilánk okozta sérülés és a bombatalálat volt.

Nagy Richárd: *Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban*

egységeknek (Punka – Sárhidai 2007: 48).⁴ Elképzelhető tehát, hogy Óhegyi Miklós ezen a géptípusok valamelyikének a pilótájaként halt hősi halált Nádudvaron.

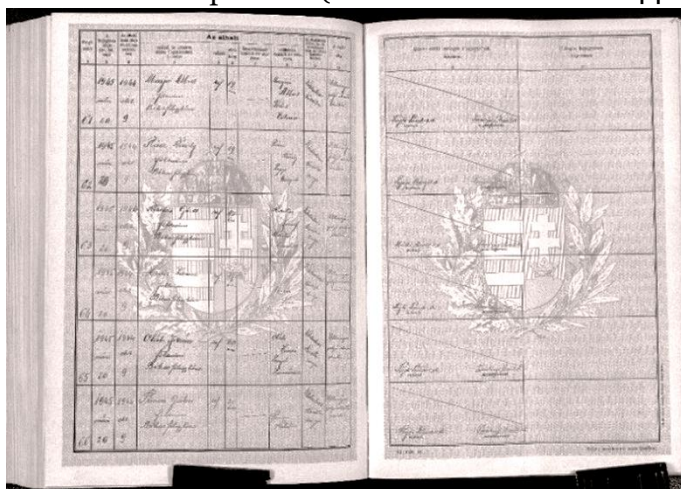
29. kép: Óhegyi Miklós hivatásos repülő hadnagy veszteségi kartonja a HM HIM adatbázisából. Óhegyi Miklóst karpaszományos címzetes őrmester volt 1940. november 20-ig; ekkor tartalékos zászlóssá nevezték ki (HK 1940: 477–501), 1942. november 1-jén lépett elő hadnaggyá (HK 1942/I: 1010–1027), 1943. április 5-én, a szovjetek elleni hadműveletek alkalmából, az ellenség előtti tanúsított vitéz helytállása miatt Dicsérő Elismerésben részesült (HK 1943: 790).

30. kép: Óhegyi Miklós holtta nyilvánító bejegyzése a nádudvari halotti anyakönyvben.

⁴ Az 1930-as évek közepétől vásárolt Németországból Ar-96-os és Bü-131-es gépeket a magyar állam, 1942 nyarán tehát már nem voltak ismeretlenek hazánkban a géptípusok. A Fi-156 beszerzése – szintén vásárlás útján – csupán 1942-ben kezdődött el (Kovács 2012: 22).

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

Nádudvar vonatkozásában érdemes ezen kívül kitérni egy másik október 9-i eseményre is. Aznap ugyanis 50 szovjet lovas katona a Nádudvarhoz tartozó Mihályhalmán 23 fegyvertelen, Abádszalókról hazafelé tartó leventét lőtt agyon. A leventék többsége Biharfélegyházáról származott. Egyedüli megkülönböztető jelük a fejükön viselt leventesapka volt (Bihari-Horváth 2018: 144–145).

31. kép: A meggyilkolt leventék egy részének holtta nyilvánító bejegyzései a nádudvari halotti anyakönyvben.

A kutatás eddigi eredményeiről, valamint becslés a teljes vármegye veszteségeire vonatkozólag

Tanulmányomban kísérletet tettem arra, hogy a II. világháborús veszteség kutatásának eszközeit bemutassam, azokat részletesen ismertessem. A hadi események tömör bemutatását a kontextualizálás szempontjából tartottam fontosnak, mivel a történelmi háttér ismeretében egy-egy személy halálának háttere is ismertté válik az olvasó és a kutató előtt.

Eddigi kutatásaim során közel 250 hősi halott katona, valamint közel 200 polgári áldozat azonosítása történt meg Püspökladány, Nádudvar, Hajdúszoboszló és Debrecen vonatkozásában. A 4 településen az 1941. évi népszámlálások alapján együttesen megközelítőleg 6 ezer fő tartozott abba a korosztályba, akiket aktív katonai szolgálatra behívhattak; az adatgyűjtések során eddig felkutatott 450 fő ennek csupán töredéke. Ettől függetlenül az 1941. évi népszámlálási adatokból kiindulva a vizsgált időszak és harci események során hősi halált halt katonaszemélyek számát előzetesen 3-4 ezer fő közé teszem.

Nagy Richárd: *Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban*

Bibliográfia

- Bihari-Horváth László: *Nádudvar monográfiája*. Nádudvar: Bihari Szakértő Iroda, 2018.
- Bonhardt Attila, Sárhidai Gyula – Winkler László: *A magyar királyi honvédség fegyverzete*. Budapest: Zrínyi, 1992.
- Hangodi László: Az m. kir. honvéd 4/I. nehézbombázó osztály története, 1936–1942. *Hadtörténelmi Közlemények*, 116. évf. (2003) 1. sz. 144–165.
- HK 1921 = *Honvédségi Közlöny*, 1921. augusztus 20.
- HK 1940 = *Honvédségi Közlöny*, 1940. december 2.
- HK 1942/I = *Honvédségi Közlöny*, 1942. november 10.
- HK 1943 = *Honvédségi Közlöny*, 1943. június 2.
- Kiss Antal: Nádudvar. In: Szabadi István (szerk.): *Krisztusban nyert erő I. – A tiszántúli református gyülekezetek háborús krónikája (1944–1945)*. Debrecen: Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára – Református Közéleti és Kulturális Központ Alapítvány, 2016. 52–56.
- Kovács Vilmos: A Magyar Királyi Honvédek által 1922–1945 között használt külföldi eredetű fegyverrendszerek. In: Závodi Szilvia (szerk.): *Acta Musei Militaris in Hungaria – A Hadtörténelmi Múzeum Értesítője* 13. Budapest: Hadtörténelmi Múzeum, 2012. 11–42.
- MNL HBML V656 = Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar megyei Levéltára, Nádudvar nagyközség hadigondozási iratai, 1914–1945.
- MRE 2015 = Magyar Roncskutató Egyesület: „Hová tűnt Mocsáry őrnagy” sajtóanyag. <http://www.roncskutatok.hu/hova-tunt-mocsary-ornagy-sajtoanyag> (Utolsó letöltés: 2022. április 22.)
- MSz 1942 = *Magyar Szárnyak*, 1942. október 1.
- Ölvedi Ignác: *Az 1. magyar hadsereg története 1944. január 6-tól október 17-ig*. Budapest: Zrínyi, 1989.
- Punka György – Sárhidai Gyula: *Magyar Sasok – A Magyar Királyi Honvéd Légierő, 1920–1945*. Budapest: Zrínyi, 2007.
- Szabó Miklós: Az 1. repülőcsoport harcai 1942-ben a magyar források tükrében. *Hadtörténelmi Közlemények*, 32. évf. (1985) 4. sz. 826–857.
- Szabó Péter: *Magyarok a Don-kanyarban*. Budapest: Kossuth, 2019.
- Szabó Péter – Számvéber Norbert: *A keleti hadszíntér és Magyarország, 1941–1943*. Debrecen: Püedlo, 2002.
- Számvéber Norbert: *Az alföldi páncéloscsata – Harcok a Tiszántúlon, 1944. október*. Keszthely: Peko Publishing, 2020.
- Varga György (szerk.): *Délibábok a légtérben. Debrecen és a Hajdúság repüléstörténete*. Debrecen: Debreceni Könnyűrepülő Sportegyesület, 2006.

Képek forrása

1. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1943. február 24. 227–228.
2. kép: HM HIM adatbázis. <https://hadisir.militaria.hu/hadisir-nyilvantarto> (Utolsó letöltés: 2022. április 25.)
3. kép: Farkas Gábor – Nagy Richárd: A Nagyerdei Köztemető katonasírhajai és egy hősi halott magyar pilóta emlékjele Debrecenben.

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

<http://bocskaikonyvtar.hu/vesztesegkutatas/a-nagyerdei-koztemetokatonasirjai-es-egy-hosi-halott-magyar-pilota-emlekjele-debreceben>
(Utolsó letöltés: 2022. április 22.)

4. kép: Topak Tibor: *Pumák és Boszorkányok*. Budapest: Zrínyi, 1995. 187.
5. kép: Topak Tibor: *Pumák és Boszorkányok*. Budapest: Zrínyi, 1995. 178.
6. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1921. augusztus 20. 557.
7. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1941. június 18. 380–382.
8. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1941. július 22. 421–423.
9. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1942. október 20. 945.
10. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1943. február 11. 159–164.
11. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1943. február 24. 208.
12. kép: HM HIM adatbázis. <https://hadisir.militaria.hu/cms/hadisir-adatbazisok> (Utolsó letöltés: 2022. április 20.)
13. kép: HM HIM adatbázis. <https://hadisir.militaria.hu/cms/hadisir-adatbazisok> (Utolsó letöltés: 2022. április 20.)
14. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1942. november 17. 1100–1104.
15. kép: HM HIM adatbázis. <https://hadisir.militaria.hu/cms/hadisir-adatbazisok> (Utolsó letöltés: 2022. április 20.)
16. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1942. december 22. 1360.
17. kép: *Magyar Szárnyak*, 1942. szeptember 1. 20.
18. kép: Szórád Tamás: *Taszári emléktárlat és emlékpark*. https://airbase.blog.hu/2012/09/22/taszari_emlektarlat (Utolsó letöltés: 2022. április 30.)
19. kép: Szórád Tamás: *Taszári emléktárlat és emlékpark*. https://airbase.blog.hu/2012/09/22/taszari_emlektarlat (Utolsó letöltés: 2022. április 30.)
20. kép: Maczik Erika magángyűjteménye.
21. kép: HM HIM adatbázis. <https://hadisir.militaria.hu/cms/hadisir-adatbazisok> (Utolsó letöltés: 2022. április 20.)
22. kép: *Honvédségi Közlöny*, 1943. július 7. 969–973.
23. kép: Nádudvar nagyközség halotti anyakönyve, 1950. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9B52-9YB?i=72&wc=92QH-DPK%3A40679401%2C52453401%2C49977701&cc=1452460> (Utolsó letöltés: 2022. április 23.)
24. kép: Maczik Erika magángyűjteménye.
25. kép: HM HIM adatbázis. <https://hadisir.militaria.hu/cms/hadisir-adatbazisok> (Utolsó letöltés: 2022. április 20.)
26. kép: Debrecen város születési anyakönyve, 1919. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GP37-PX4?i=194&wc=929P-828%3A40679401%2C41592001%2C40930901&cc=1452460> (Utolsó letöltés: 2022. április 22.)
27. kép: Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar megyei Levéltára, Nádudvar nagyközség hadigondozási iratai, 1914–1945. Levéltári jelzete: MNL HBML V656.

Nagy Richárd: Hajdú vármegye II. világháborús hősi halottjai és polgári áldozatai az 1942. júniusi és 1944. októberi főbb hadi események közötti időszakban

28. kép: Nádudvar nagyközség halotti anyakönyve, 1944.
<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7-899M-BQTX?i=304&wc=92QC-4WL%3A40679401%2C52453401%2C52962001&cc=1452460> (Utolsó letöltés: 2022. április 22.)
29. kép: HM HIM adatbázis. <https://hadisir.militaria.hu/cms/hadisir-adatbazisok> (Utolsó letöltés: 2022. április 20.)
30. kép: Nádudvar nagyközség halotti anyakönyve, 1947.
<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7-899M-B4Z4?i=388&wc=92QC-4WL%3A40679401%2C52453401%2C52962001&cc=1452460> (Utolsó letöltés: 2022. április 22.)
31. kép: Nádudvar nagyközség halotti anyakönyve, 1945.
<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7-899M-BQTF?i=320&wc=92QC-4WL%3A40679401%2C52453401%2C52962001&cc=1452460> (Utolsó letöltés: 2022. április 22.)